

XLIX OGÓLNOPOLSKA OLIMPIADA HISTORYCZNA TEKST ŹRÓDŁOWY – HISTORIA NOWOŻYTNA

ŹRÓDŁO 1

Już turecki obóz szczękiem chrześcijańskiej broni [...] przerażony, zabrzmiał imieniem Zbawcy wszech potęg, już krwią ich bryzgać się począł, gdy Kozacy Zaporoscy i połączona z nimi czeladź obozowa, pałając haniebną żądzą łupów, dała czas wrogowi do zebrania swej siły. Ten widząc tłuszcę dążącą do swojego obozu, wypadł w wielkiej liczbie, zabijał i chwycił w niewolę Kozaków, których potem rozmyślnymi mękami srodze tam u nich męczono. Większa wszelako część czeladzi owej i kozackiej ciżby, uniknąwszy niebezpieczeństwa, obciążona łupem, powróciła do swoich. Chodkiewicz na koniu stał w bramie swojego szanca, kiedy przyleciał doń rychły goniec z wiadomością, że Kozacy z niektórymi polskimi siły zajęli już obóz Osmana, że zatem do zupełnego zwycięstwa braknie tylko posiłków, o które Konaszewicz obu hetmanów uprasza.

ŹRÓDŁO 2

Lubo to jest nasze *unicum* [jedyne, wyłączone] w sprawowaniu państw tych *desiderium* [pragnienie, chęć] szukać takich okazji, w których by doznawali zawsze wierni poddani nasi *Regiam nostram clementiam* [królewskiej naszej łaski]; **lecz iż swawola kozacka tak się bardzo wyuzdała, że też uskramiając ją, przyszło wojska nasze i Rzeczypospolitej przeciwko nim ruszyć, i manus z nimi conserere** [bić się, walczyć], **a za zdarzeniem Boskim, jako wszystkich wojsk Zastępów Pana, pogromiwszy je i poraziwszy, i od Rzeczypospolitej imminens periculum** [zagrożające niebezpieczeństwo] **odwróciwszy**, wszelkie ich dawne jurysdykcje, starszeństwa, prerogatywy, dochody i inne *decora* [godności] przez wierne posługi ich od Przodków naszych nabyte, a teraz przez tę rebelię stracone, *perpetuis temporibus* [na wieczne czasy] im odejmujemy, chcąc mieć tych, których *fortuna belli* [szczęście wojenne] żywych *servavit* [zachowało ocaliło], za w chłopcy obrócone pospólstwo. A iż z rejestrowych, których tylko sześć tysięcy Rzeczpospolita w służbie swojej mieć chciała, Nam i Rzeczypospolitej się upokorzyli: tedy takową ordynacją wojska tego *authoritate praesentis* [powagą obecnego] Conventus czynimy. Na miejscu starszego, który już więcej *ex gremio* ich nie będzie nigdy był, ale My starszego komisarza od sejmu do sejmu przydawać będziemy, za zaleceniem hetmanów, człowieka w stanie szlacheckim urodzonego, w dziele rycerskim doświadczonego, który by rząd w wojsku trzymał, wszelakich buntów przestrzegał, sprawiedliwości ubogim ludziom czynił, za ordynacją hetmana koronnego, tam gdzie potrzeba Rzeczypospolitej ukaże, na czas i miejsce naznaczone stawał.

ŹRÓDŁO 3

Przy wszelkich dawnych wolnościach Jego Królewska Mość Wojsko swoje zaporoskie zachowuje według dawnych przywilejów i na to przywilej swój zarazem przydaje.

Liczbę wojska chcąc wygodzie w prośbie swych poddanych, przychęcując ich do usług Rzeczypospolitej, pozwala mieć Jego Królewska Mość 40.000 Wojska Zaporoskiego, a sporządzenie rejestru powierza Hetmanowi Wojska Zaporoskiego z tą deklaracją, aby według godności, który by był do tego sposobny, w dobrach szlacheckich Kozaków do Rejestru wpisowano, jako i w dobrach Jego Królewskiej Mości. [...] A co się dotyczy miast dalszych Jego Królewskiej Mości i szlacheckich, nad zamiar w tych punktach opisanych, w tych nie mają być Kozacy. Wolno jednak temu z tych, który chce być w kozactwie, bez wszelkiego hamowania pańskiego wynieść ze wszystką majątnością w Ukrainie, który będzie do rejestru przyjęty. A to sporządzenie rejestru przez Hetmana Wojska Zaporoskiego ma się odprawić najdalej do nowego lata, święta ruskiego Pokrowy, takowym porządkiem: Hetman Wojska Zaporoskiego ma się odprawić z tym rejestrem, z podpisem ręki swojej i pieczęcią wojskową zestawić rejestr po imieniu tych wszystkich, którzy będą wpisani w kozactwo. A to dlatego, żeby ci w kozactwie zostawali przy wolnościach kozackich, a inszy wszyscy zamkom Jego Królewskiej Mości, a w dobrach szlacheckich panom swym podlegali.

ŹRÓDŁO 4

Pokój wieczny i nigdy nie rozerwany zastanowiliśmy tym sposobem.

A że w spólnej ojczyźnie spólne prerogatywy i ozdoby wzajemnie należeć *utrique ritui* [obydwóch obrządków] mają, tedy ojciec metropolita kijowski, teraz i na potym będący, ze czteroma władzami łuckim, lwowskim, przemyskim, chełmskim i piątym z Wielkiego Księstwa Litewskiego mściławskim, według ich porządku własnego w senacie zasiadać ma z taką prerogatywą i *liberae vocis usu*, jako w senacie zasiadają jaśnie wielebni Ich MM. duchowni *ritus Romani* [obrzędki rzymskiego]. Miejsce jednak JMci ojcu metropolicie po JMci księdzu arcybiskupie lwowskim, a władzkom po biskupach powiatów swych naznacza się. [...]

A ponieważ wielmożny hetman z wojskiem zaporoskim od Rzeczypospolitej oderwanym z miłości przeciwko Jego Królewskiej Mości Panu swemu Miłościwemu i własnej ojczyźnie wszelakich odstępując postronnych protekcji powraca, tedy Jego Królewska Mość Pan nasz Miłościwy i wszystkie stany koronne i Wielkiego Księstwa Litewskiego to, cokolwiek Pan Bóg na obie strony dopuścił, Majestatowi jego Świętemu za grzechy spólne ofiarowawszy, wieczną amnestią, to jest zapomnieniem wiecznym pokrywa [...].

Z osobna zaś dla dalszego do usług Jego Królewskiej Mości przychęcienia, którychkolwiek wielmożny hetman wojsk ruskich prezentować będzie Jego Królewskiej Mości godnych klejnotu szlacheckiego, tych wszystkich bez trudności potka nobilitacja, z nadaniem wszelkich wolności szlacheckich, tak jednak miarkując, żeby z każdego pułku sto być mogło nobilitowanych.

PYTANIA i POLECENIA:

1. Podaj czas i miejsce wydarzeń opisanych w **źródle 1**. [0-2 pkt]
2. Wyjaśnij, o jakich wydarzeniach mowa we fragmencie wyróżnionym pogrubioną czcionką w **źródle 2**. [0-3 pkt]
3. Przedstaw okoliczności, w których doszło do spisania dokumentu cytowanego w **źródle 3**. [0-3 pkt]
4. Zinterpretuj treść postanowień przedstawionych w **źródle 3** i oceń ich znaczenie dla stron konfliktu. [0-5 pkt]
5. Podaj nazwę dokumentu, którego fragment przywołany został w **źródle 4**. [0-1 pkt]
6. Zinterpretuj i oceń postanowienia zawarte w **źródle 4**. [0-6 pkt]